

Občianska participácia v meste Banská Bystrica

Ing. Katarína Vitálišová, PhD.

Abstrakt: Cieľom príspevku je na základe teoretických východísk domácich a zahraničných autorov vymedziť úlohu občana v komunálnej politike a zmapovať možnosti jeho participácie na nej v podobe prípadovej štúdie v podmienkach vybraného mesta Banská Bystrica. Príspevok mapuje súčasnú situáciu v možnostiach občianskej participácie na základe dostupných informácií zo štruktúrovaných rozhovorov s predstaviteľmi mesta a dát zo sekundárnych zdrojov (programových dokumentov, VZN, internetová stránka mesta a pod.). V závere príspevok sumarizuje silné a slabé stránky súčasnej situácie v meste Banská Bystrica a navrhuje potenciálne riešenia.

Kľúčové slová: občianska participácia, občan, mesto.

Abstract: The aim of the paper is to define the role of a citizen in municipal policy with reference to the approaches of domestic and foreign authors and to map the possibilities of citizen participation in the form of a case study on the example of selected city Banská Bystrica. The paper analyses the current situation in the possibilities of citizen participation based on the available information from structured interviews with city representatives as well as from secondary sources (strategic documents, legislative, website of the city, etc.). In conclusion, the paper summarizes the strengths and weaknesses of the current situation in Banská Bystrica and suggests potential solutions.

Keywords: citizen participation, citizen, city.

Úvod

Základnou témou príspevku sú možnosti občianskej participácie v miestnych samosprávach Slovenskej republiky. Ide o stále aktuálnu problematiku, ktorá je v súčasnosti opätovne významne podporovaná od roku 2011 vzhľadom na prístup k medzinárodnej iniciatíve Partnerstvo pre otvorené vládnutie. Jednou z jej priorít je vláda otvorená pre dialóg, ktorej súčasťou je podpora participatívnej tvorby verejnej politiky. Príspevok sa zameriava na vymedzenie úlohy občana v komunálnej politike na základe prístupov domácich a zahraničných autorov a následne mapuje možnosti občianskej participácie v meste Banská Bystrica ako prípadovej štúdie, ktorá môže slúžiť pre inšpiráciu pre iné miestne samosprávy na Slovensku. Príspevok čerpá dáta zo štruktúrovaných rozhovorov s predstaviteľmi mesta ako aj dát zo sekundárnych zdrojov (programových dokumentov, VZN, internetová stránka mesta a pod.). Na záver príspevku sumarizujeme silné a slabé stránky súčasnej situácie v meste Banská Bystrica a navrhneme potenciálne možnosti zlepšenia súčasného stavu.

Občan a jeho úloha v komunálnej politike

Občan je kľúčovým aktérom verejnej politiky, ktorý plní v procese verejnej politiky nenahraditeľnú úlohu [2]. Jeho potreby a prania by mali byť základným východiskom pri formovaní verejnej politiky [10], čím vláda predchádza vzniku sociálnych nepokojov a násiliu. Zároveň sú pôvodcom základných zmien v smerovaní verejnej politiky, ktorých potrebu vyjadrujú účasťou vo voľbách a ostatných zákonných formách občianskej participácie. Každý uvedomelý občan môže významne ovplyvniť formovanie verejnej politiky, ňou riešenú agendu a prijímané rozhodnutia [15].

Občan je plnoprávny člen štátu alebo politického spoločenstva v súlade s jeho základnými právami a povinnosťami. Pre získanie statusu občana musia byť splnené určité podmienky, a to nutné (nevyhnuté a povinné pre každého) a dostatočné podmienky (po ich splnení sa stáva občanom). Nutné podmienky sú podmienky, ktoré musia existovať (napr. vek, povinná školská dochádzka, počet rokov pobytu v krajine a pod.). Dostatočnými podmienkami sú podmienky, ktorých splnenie je nutné pre nadobudnutie občianstva (napr. narodenie sa na území štátu a pod.) [11]. Byť občanom určitej spoločnosti znamená prijať občianstvo, t. j. „určitý súbor hodnôt, pravidiel a postupov, ktoré sú podobné a rozšírené na väčšinu ľudskej populácie. Ide najmä o právne a mocensko-politické systémy, umožňujúce efektívnu realizáciu úsilia vymedziť a garantovať základné práva a slobody človeka s ich stelesnením do ústavy a zákonov štátu“ [9].

Každý občan prichádza počas svojho života do styku s volenými i nevolenými predstaviteľmi verejnej politiky, ako na komunálnej, regionálnej i národnej úrovni. Občania na jednej strane musia dodržiavať zákony, rozhodnutia, regulácie, na strane druhej vystupujú ako voliči, a zároveň môžeme rozlíšiť tretiu „najnovšiu“ dimenziu občana ako zákazníka, klienta, spotrebiteľa, príp. nákupcu [16].

Prvé znaky v zmene vnímania postavenia občana vo verejnej správe, ako aj v miestnej samospráve, sa objavujú v 70. a 80. rokoch 20. storočia, a to v podobe New Public Managementu (NPM) (Walton, 1986; Cohen a Brand, 1993; Gaebler, 1993; Lin 1996; Hood a Peters, 2004) [17]. Dôraz sa začal klásť na vytvorenie kontrolných, monitorovacích mechanizmov na zabezpečenie transparentnosti využívania verejných prostriedkov a spokojnosti občanov. Začali sa vytvárať podmienky na rozvoj konkurencie v zabezpečovaní verejných statkov. V posledných desaťročiach občan už nie je vnímaný len ako používateľ. Postupne sa dostával do pozície zákazníka a to vďaka uplatňovaniu manažérsko-orientovaných prístupov vo verejnom sektore v 90. rokoch 20. storočia (Albrecht, 1988; Barzelay, 1992; Swiss, 1992; Gore, 1993; Fountain, Kaboolian a Kelman, 1993; Radin a Coffee, 1994; Barzelay, 1994; Barnes, 1995; Bogumil, 1997) (Schellong, 2009, s. 326). V poslednom desaťročí sa dokonca občan dostáva do roly spoluproducenta verejných služieb. Aktívne sa stáva súčasťou výrobného procesu, resp. procesu poskytovania služieb. Aj keď koncept koprodukcie sa rozvíja už od 80. rokov 20. storočia (napr. Barber, 1984; Walzer, 1988), jeho význam rastie vzhľadom na preukázanú závislosť produkcie od času a ochoty zákazníka. Koncept koprodukcie sa spája najmä s aktívnym zapájaním občanov do riešenia verejných záležitostí a poskytovania služieb [14]. Niekedy sa označuje aj aktívne občianstvo, pretože uspokojuje nielen materiálne, ale aj symbolické a normatívne očakávania občanov [1]. Z pohľadu verejnej politiky predstavuje vzťah medzi občanom a štátom aktívnu interakciu pri zapájaní sa do politického diania a riešenia verejných vecí. Občan participuje na riadení, správe a kontrole vecí verejných. Má možnosť uplatňovať svoje práva (najmä politické), prispievať k hľadaniu riešení problémov v spoločenstve, ktorého je súčasťou, ale zároveň musí niesť za svoje rozhodnutia aj náležitú zodpovednosť [6]. Občan ako aktívna súčasť verejnej politiky prispieva k voľbe dobrých rozhodnutí, efektívnemu využívaniu zdrojov a posilneniu zodpovednosti za využívanie týchto zdrojov.

„Občiansku participáciu možno vo všeobecnosti definovať ako aktívnu účasť jednotlivcov na riešení spoločenských problémov a na spravovaní verejných záležitostí – či už sa odohráva v rámci lokálnej komunity, konkrétnej spoločenskej organizácie, etnického či národného spoločenstva alebo globálnej komunity“ [5]. Občianska participácia predstavuje súhrn možností, prostredníctvom ktorých môže občan vyjadriť aktívny postoj k verejnému daniu, to znamená, aktívne sa zapojiť do riešenia spoločenských záležitostí a problémov verejného života. Demokratická forma vlády umožňuje jednotlivcom participovať, t. j. spolupodieľať sa na verejných záležitostiach, čím im dáva právo realizovať tak svoj vlastný záujem. Pritom

občanom nie je uložená povinnosť aktívnej participácie, ak nie je angažovanosť v jeho vlastnom úmysle [8, 9].

Za posledné desaťročia došlo k posunu vo vnímaní úlohy občianskej participácie. Nejde už len o možnosť voliť a byť volený, ale aj o aktívne ovplyvňovanie a zapájanie sa do verejného diania. Pôsobnosť participácie sa okrem politickej oblasti rozšírila na ekonomickú a sociálnu oblasť. Odpoveď na otázku, či vôbec a akým spôsobom sa občan môže zapojiť do verejného rozhodovania, závisí vo veľkej miere od autority, ktorá ma vo svojich rukách kompetenciu o tejto otázke rozhodnúť.

Angažovanosť občanov v riešení verejných vecí závisí od kvality a charakteru participačnej snahy, teda toho, či je participácia dobrovoľná a cieľavedomá alebo len formálna a konformná. Dobrovoľná a cieľavedomá participácia predstavuje realizáciu vlastnej moci (samosprávy) občana, a to prostredníctvom jeho prítomnosti na spoločných záležitostiach a problémoch spolu s ďalšími občanmi. Tieto záležitosti potom spätne determinujú život občanov a tak sa zvyčajne stávajú verejnými, t. j. občania o nich môžu spoločne slobodne a otvorene diskutovať a rozhodovať [20].

Nevyhnutnosťou pre využívanie možností občianskej participácie v spoločnosti je vytvorenie právneho rámca, ktorý definuje formálne možnosti participácie, ale aj jej pravidlá, práva a povinnosti participujúcich. V podmienkach Slovenskej republiky ide najmä o Ústavu Slovenskej republiky, zákon o petičnom práve, stavebný zákon, zákon o obecnom zriadení, zákon o posudzovaní vplyvov na životné prostredia (EIA) a ďalšie právne predpisy [23].

Bianchi a Miková [4] definovali tri základné možnosti občianskej participácie, ktorými sú diskusia v zmysle hľadania spoločného verejného záujmu a poznanie vzájomných súvislostí medzi individuálnymi záujmami členov komunity a záujmami komunity ako celku; účasť verejnosti na rozhodovaní (dodatocne informovanie verejnosti; konzultovanie s verejnosťou; konzultovanie s reprezentatívnymi skupinami; spoločné rozhodovanie s reprezentatívnymi skupinami; delegovanie rozhodovania na verejnosť či reprezentatívne skupiny) a komunitné organizovanie, t. j. vytvorenie vlastného komunitného „hnutia“ s lídrami, ktorí sa aktivizujú v prípade, že politicko-administratívna autorita odmieta diskusiu s verejnosťou. Najvyššia úroveň komunitného organizovania je masová demonštratívna aktivita.

Uplatňovanie občianskej participácie vytvára priestor pre rozhodovanie vo verejnej politike reflektujúce hodnoty, prania a požiadavky občanov, preto jeho implementácia bude realizovaná efektívnejšie. Informovaní a aktívni občania sú znakom otvorenosti vlády a dobré vzťahy s nimi sú charakteristickou črtou jej legitímnosti. Budovanie dôveryhodnosti vlády vo vzťahu k občanovi prispieva k aktívnemu občianstvu a posilneniu demokracie [7]. Občianska participácia znižuje motiváciu hľadania politickej renty, vrátane jej korupčných foriem. Prispieva k väčšej kontrole, čo vedie k zvyšovaniu legitimity rozhodnutí verejného sektora a zároveň ovplyvňuje výsledok verejnej politiky [12].

V reálnych podmienkach sa moc občana delegovaním často stráca, a aj keď je občanom legislatívne umožnené spolupodieľať sa na verejných záležitostiach, hlas obyčajného človeka má zväčša nepatrný rozmer. Pre zvrátenie tohto negatívneho stavu v občianskej participácii sa odporúča vytvoriť vhodnú komunikačnú stratégiu, prostredníctvom ktorej sú občania informovaní a majú možnosť sa rozhodnúť, či budú ovplyvňovať riešenie daných verejných problémov. Nevyhnutné je prezentovať verejné problémy v rôznych politických, ekonomických, environmentálnych, kultúrnych a ďalších nevyhnutných súvislostiach pre jasné a zrozumiteľné pochopenie podstaty problému a jeho príčin. Občania musia mať poznatky o možnostiach zvrátenia, spomalenia, korigovania sociálnych a rozhodovacích procesov (napr. možnosť odvolania sa voči rozhodnutiam). Častokrát výhodnejšou a účinnejšou je participácia v rámci určitej skupiny občanov s rovnakými zámermi, t. j. v koalícii, prípadne aj v kombinácii s otvoreným protestom a demonštrovaním verejného záujmu [3].

Občianska participácia v Banskej Bystrici

Banská Bystrica je okresným a krajským mestom situovaným v Banskobystrickom kraji, v centrálnej časti Slovenskej republiky. Mesto malo k 31. 12. 2014 79 027 obyvateľov s klesajúcou tendenciou v posledných rokoch. Primátorom mesta je od roku 2014 MUDr. Ján Nosko, ktorý je v prípade neprítomnosti zastupovaný dvoma viceprimátormi. Mestské zastupiteľstvo sa skladá z 31 poslancov, ktorí sú volení v štyroch volebných obvodoch zahŕňajúcich niekoľko mestských častí. Prvý volebný obvod (Banská Bystrica - centrum, Majer, Uhlisko, Senica a Šalková,) zastupuje 7 poslancov. Druhý volebný obvod (Jakub, Kostiviarska, Podlavice, Skubín a Uľanka) zastupujú 2 poslanci. Tretí volebný obvod (Sásová a Rudlová) má k dispozícii 10 poslancov a štvrtý, t. j. najväčší, volebný obvod (Radvaň, Fončorda, Iliáš, Kráľová, Kremnička, Rakytovce a Pršianska terasa) volí 12 poslancov. K transparentnosti vo vzťahu k poslancom mestského zastupiteľstva prispieva zverejnenie ich emailových a telefónnych kontaktov na poslancov a zriadené osobné poslanecké schránky.

Mestské zastupiteľstvo má zriadený ako iniciatívny, výkonný a kontrolný orgán mestskú radu, ktorá sa skladá z deviatich členov podľa zastúpenia politických strán a hnutí v mestskom zastupiteľstve. Poradnými, iniciatívnymi a kontrolnými orgánmi mestského zastupiteľstva sú komisie mestského zastupiteľstva. V súčasnom volebnom období 2014 – 2018 je zriadených 10 stálych komisií zameraných na rôzne oblasti pôsobenia miestnej samosprávy a 1 dočasná komisia pre spracovanie návrhov volebných obvodov pre volebné obdobie 2018-2022. Členmi komisií sú poslanci mestského zastupiteľstva a 56 neposlancov, prizvaných odborníkov z praxe. Len jedna komisia nemá žiadneho člena neposlanca, a to Komisia pre ochranu verejného záujmu pri výkone funkcie a prešetrovanie sťažností a najviac členov neposlancov má Komisia pre rozvoj mestských častí, t. j. 13, pretože ide najmä o predsedov občianskych rád jednotlivých mestských častí [25].

Poslanci taktiež pôsobia v štyroch výboroch mestských častí podľa volebných obvodov. Ide o orgán zriadený mestským zastupiteľstvom pod pôsobnosťou Komisie pre rozvoj mestských častí, ktorý reprezentuje záujmy obyvateľov príslušných mestských častí a podieľa sa na samospráve mesta. Vo výboroch pôsobia ako členovia len poslanci mestského zastupiteľstva. Výbory zriaďujú ako svoj poradný orgán občiansku radu za účelom účasti obyvateľov príslušnej mestskej časti na výkone samosprávy mesta. V súčasnosti v Banskej Bystrici pôsobí 15 občianskych rád (4 v 1. volebnom obvode; po 2 v 2. a 3. volebnom obvode a 7 vo 4. volebnom obvode). Občianska rada je zložená z obyvateľov mesta s trvalým pobytom v príslušnej mestskej časti a zástupcov podnikateľských subjektov, ktorí majú sídlo prevádzky, resp. vykonávajú podnikateľskú činnosť v príslušnej mestskej časti [19]. Počet členov v občianskych radoch je rozličný, pohybuje sa v rozmedzí od 5 do 21.

Pre zabezpečenie exekutívy má miestna samospráva zriadený Mestský úrad na čele s prednostom JUDr. Martinom Adamcom a vzhľadom na proklientský orientovaný prístup k občanom je jeho súčasťou aj klientske centrum denne dostupné pre riešenie agendy miestnej samosprávy.

Mesto je zakladateľom alebo zriaďovateľom viacerých inštitúcií, a to Záhradníckych a rekreačných služieb mesta, p. o., 2 obchodných spoločností. V piatich má majetkovú časť. Je súčasťou 8 ďalších právnických osôb zriadených alebo s účasťou mesta. Je zriaďovateľom 11 základných škôl, základnej umeleckej školy, 27 materských škôl a jedného centra voľného času. Je členom 11 rôznych asociácií a združení v oblasti regionálneho rozvoja a verejnej správy.

Mesto Banská Bystrica má ambíciu v nasledujúcich rokoch rozvíjať systematicky prístup smart governance, tzv. inteligentného vládnutia, ktorý je založený na aktívnej participácii subjektov v území na riešení verejných záležitostí. Ide však o dlhodobý proces, ktorý bude

postupne napĺňaný drobnými čiastkovými projektami. Vzhľadom na časovú náročnosť implementácie považujeme za vhodné posúdiť súčasný stav možností občianskej participácie. Na základe analýzy dostupných informácií z internetovej stránky mesta a oficiálne zverejnených dokumentov mesta Banská Bystrica, pre zapojenie subjektov do verejnej politiky sú k dispozícii všetky zákonné formy participácie. Ide najmä o účasť na komunálnych voľbách, miestne referendum, verejné zhromaždenia, petície a verejné prerokovanie.

Komunálne voľby sa uskutočňujú v pravidelných štvorročných intervaloch. Posledné voľby primátora a poslancov mestského zastupiteľstva sa uskutočnili v roku 2014. Od roku 1994 sa účasť na komunálnych voľbách pohybuje v rozmedzí od 32,55 % do 38,95 % zúčastnených obyvateľov, z toho najnižšia účasť bola zaznamenaná v roku 2014 (32,55 %) a najvyššia v roku 2010 (38,95 %;).

Miestne referendum sa konalo v Banskej Bystrici len jedenkrát a to v roku 1996. Týkalo sa osamostatnenia mestskej časti Šalková. Aj keď miestne referendum naplnilo všetky zákonné požiadavky, ktoré sú naň kladené, dosiaľ nebolo právoplatne vykonané.

Zhromaždenia obyvateľov nie sú častým nástrojom využívaným v podmienkach mesta Banská Bystrica, aj keď ich upravuje samostatný právny predpis VZN č. 179/2007 o podmienkach organizovania a uskutočňovania verejného zhromaždenia obyvateľov mesta. Podľa evidencie mesta sú dostupné záznamy zo 4 zhromaždení obyvateľov, ktoré sa týkali problémových oblastí života mesta, a to výstavby na Fortničke s účasťou 104 občanov v roku 2007; zmien v katastrálnych územiach Uľanka a Špania Dolina s účasťou 6 občanov v roku 2008; atraktivity Námestia SNP a Námestia Štefana Moyzesa s účasťou 33 občanov v roku 2012 a vytvorenia nových mestských častí Fončorda a Pršianska terasa a určenia ich názvov s účasťou 21 občanov v roku 2015. Vzhľadom na pomer počtu účastníkov k obyvateľom Banskej Bystrice môžeme vidieť, že účasť na verejných zhromaždeniach je minimálna a z pohľadu účastníkov nejde o veľmi účinný nástroj zapojenia aktérov do verejného diania.

K zákonným nástrojom patria aj petície. Tie mesto rieši pomerne pravidelne. Rozsah účastníkov petície závisí vo veľkej miere od riešeného problému a jeho dopadu na obyvateľstvo. Niektoré petície majú skôr charakter lokálnych problémov určitých mestských častí, napr. petície proti výstavbe malých vodných elektrární v Šalkovej, Iliashi; petície za výrub stromov, za zakreslenie nového prechodu pre chodcov. V niektorých prípadoch ide o komplexnejšie problémy spojené napr. s revitalizáciou školstva v meste a rušením základných škôl. Aktuálne sa v roku 2017 rieši petícia obyvateľov mesta za riešenie komplikovaného napájania sa výjazdu z mestskej časti Šalková na cestu 1. triedy 66 v smere do Banskej Bystrice. Petície možno mestu predložiť aj elektronickou formou.

Verejné pripomienkovanie je prirodzenou súčasťou schválenia prijímaných programových dokumentov mesta či pripravovanej legislatívy. Väčšinou je možné uvedené zverejnené dokumenty pripomienkovať elektronicky alebo písomne do vopred stanoveného termínu. Vo vybraných prípadoch ide o verejné prerokovanie programového dokumentu alebo legislatívy počas zasadania mestského zastupiteľstva. Napríklad, takéto prerokovanie sa uskutočnilo pri schvaľovaní Programu hospodárskeho a sociálneho rozvoja na roky 2015 – 2023, zmenách územno-plánovacej dokumentácie a pod.

Všetci zainteresovaní aktéri na riešení verejno-politických problémov sa môžu zúčastňovať zasadani mestského zastupiteľstva podľa svojho záujmu, pokiaľ sú zasadania verejné. Počas konania zasadania je spravidla vyčlenená polhodina na slovo pre verejnosť a to v dobe od 12:00 do 12:30. Zasadnutie mestského zastupiteľstva sa zvoláva podľa potreby. Pozvánky na zasadnutie zastupiteľstva sú uverejnené na oficiálnej stránke mesta a na úradných tabuliach. V prípade záujmu občania môžu prenos zo zasadnutia mestského zastupiteľstva sledovať online prostredníctvom TV ESO.

Ďalším nástrojom zapojenia aktérov do verejného diania sú verejné diskusie. Nemajú taký záväzný charakter ako verejné pripomienkovanie, avšak vytvárajú širší priestor pre

participáciu subjektov vzhľadom na to, že sa konajú zvyčajne pred začatím riešenia vybraného problému. V meste Banská Bystrica takto bola riešená tvorba Programu hospodárskeho a sociálneho rozvoja na roky 2015 – 2023; tvorba Komunitného plánu sociálnych služieb, problematika parkovania na sídliskách a pod.

Medzi nástroje a metódy komunikácie so subjektmi v území, najmä s cieľom získať spätnú väzbu a prehľad o problémoch, ktoré je potrebné riešiť, sa využíva dotazníkový prieskum a anketa. Dotazníkový prieskum sa využíva v meste Banská Bystrica najmä so zámerom získania podkladov pre vypracovanie programových dokumentov. Medzi posledné realizované dotazníkové prieskumy môžeme zaradiť dotazníkový prieskum pri tvorbe Programu hospodárskeho a sociálneho rozvoja na roky 2015 – 2023. Išlo o dotazníkový prieskum medzi občanmi a podnikateľskými subjektmi. Zúčastnilo sa ho 422 občanov a 103 podnikateľov. Dotazník bol distribuovaný prostredníctvom Radničných novín a elektronická podoba bola publikovaná na internetovej stránke mesta [21]. Iným príkladom, je zber dát v podobe štruktúrovaného dialógu, ktorý sa konal v roku 2016 k tvorbe stratégie pre mládež pre Banskú Bystricu s počtom 602 respondentov vo veku od 15 rokov [22]; či mapovanie občianskych združení na území mesta prostredníctvom elektronického dotazníka v roku 2016. Mesto v snahe zistiť názory občanov a ostatných subjektov, ktoré v území pôsobia, realizuje aj ankety prostredníctvom Facebookovej stránky alebo prostredníctvom internetovej stránky mesta. Vzhľadom na to, že v roku 2017 sa môže mesto pochváliť titulom Európske mesto športu, ankety sa týkajú najmä určenia populárnych športovcov, ktorí mesto reprezentujú. Pri anketách realizovaných na závažné témy života mesta je možné odpovedať aj písomne hlasovacími lístkami v klientskom centre, elektronicky alebo prostredníctvom Radničných novín.

Komunitné organizovanie je novou progresívne sa rozvíjajúcou formou participácie na verejnej politike a najmä na riešení verejno-politických problémov. V Banskej Bystrici vzniklo prvé komunitné centrum v rok 2011 v mestskej časti Sásová. Druhé komunitné centrum vzniklo v roku 2014 v mestskej časti Fončorda. Komunitné centrá pôsobia vo vlastných priestoroch, ktoré ponúkajú pre realizáciu aktivít obyvateľov mesta; organizáciu rôznych podujatí, festivalov, besied, či verejných diskusií. Na svoje financovanie dostávajú dotáciu od mesta, ale zároveň získavajú zdroje z menších projektových aktivít, od sponzorov a veľa aktivít realizujú najmä prostredníctvom dobrovoľníckych aktivít. Zriaďovateľom komunitných centier je mesto Banská Bystrica. Obe centrá majú svoje vlastné facebookové stránky. Vybrané informácie je možné nájsť na internetovej stránke mesta, avšak nie sú pravidelne aktualizované.

Spolupráca s neziskovými organizáciami sa aktívne rozvíja v meste už od roku 2011. Významne k tomu prispelo zriadenie poradného a iniciatívneho orgánu primátora a to Rady primátora mesta pre mimovládne neziskové organizácie, ktorej úloha je koordinácia činnosti a vzájomnej spolupráce mesta s mimovládnyimi neziskovými organizáciami so sídlom alebo realizáciou aktivít v meste [18]. Prostredie mesta je pre pôsobenie občianskych združení a ostatných neziskových organizácií veľmi priaznivé. Oficiálne tu pôsobia 1014 občianskych združení a 56 iných neziskových organizácií [13].

Medzi elektronické nástroje, ktoré mesto využíva pre zvýšenie záujmu subjektov o verejné dianie a pre podporu ich participácie, patria diskusné fórum, odkaz pre starostu a internetová stránka mesta.

Diskusné fórum predstavuje formu komunikácie medzi miestnou samosprávou a subjektmi, ktoré majú záujem o informácie vo vybranej oblasti. Tieto oblasti pokrývajú široké spektrum tém, a to: dane, poplatky a financie; komunálne služby; doprava v meste; výstavba a urbanizmus; životné prostredie; mestská polícia; kultúra; školstvo; šport; sociálne veci; matrika a ohlasovňa požiaru; a otázky pre volených zástupcov mesta. Pri vystupovaní na diskusnom fóre je potrebné dodržiavať pravidlá etického kódexu, napr. identifikovateľný

prispievateľ do diskusie, inak položené otázky nemusia byť zodpovedané. Príspevky musia byť v súlade s dobrými mravmi. Diskusné fórum síce predstavuje relatívne rýchly prístup k odpovediam predstaviteľov samosprávy, no príspevky sú pridávané len sporadicky, v niektorých prípadoch ide o niekoľko rokov staré príspevky a niektoré aj, keď je autor identifikovateľný, nie sú dosiaľ zodpovedané. Problémom je však aj dostupnosť diskusného fóra na internetovej stránke mesta. Je veľmi náročné ho pri veľkom počte iných položiek v ponukovom menu vôbec nájsť.

Ďalšou modernou formou komunikácie so subjektmi v území je aplikácia odkazprestarostu.sk. Občania majú možnosť podať podnet priamo zo svojho mobilu alebo cez internet a doložiť ho fotografiou. Ide najmä o upozornenie na nefunkčné verejné osvetlenie, zlý stav chodníkov a ciest, na prekážajúcu verejnú zeleň a stromy, problematiku verejných služieb a v menšom zastúpení problémy dopravného značenia, opustené automobily, parkovanie a pod. Po nahlásení miesta a problému by podnety mala ďalej riešiť samospráva. Od spustenia aplikácie v roku 2010 bolo podaných 635 podnetov, z toho je vyriešených 345 podnetov, 96 neriešených podnetov, 172 podnetov je v riešení [26].

Súčasťou interaktívnej komunikácie samosprávy s aktérmi verejnej politiky by mala byť aj prepracovaná internetová stránka samosprávy (www.banskabystrica.sk). Moderné technológie už v súčasnosti poskytujú široké možnosti jej využitia. Hlavné menu stránky sa nachádza vo vrchnej časti. Rozdeľuje sa do kategórií titulka, mesto, občan, podnikateľ a návštevník. Ďalšie podkategórie sa nachádzajú v ľavom stĺpci na stránke v rozsiahlom ponukovom menu. Internetovú stránku mesta je možné prezerať aj v anglickom jazyku. Medzi pozitíva tejto stránky môžeme zaradiť jej farebné prevedenie, ktoré vystihuje farby v erbe a umiestnenie erbu do hlavičky stránky. Negatívom je neprehľadnosť a veľké množstvo podkategórií jednotlivých podstránok. Rušivým dojomom pôsobí aj veľmi veľké množstvo reklamných banerov v ľavom aj pravom stĺpci na stránke. Za nevhodne zvolený považujeme aj formát písma, ktoré je malé a podčiarknuté, čo môže zapríčiniť jeho zhoršenú čitateľnosť. Súčasná stránka mesta síce patrí medzi modernejšie, avšak ako sme už poukázali na viacerých miestach, je potrebné z nej urobiť určitú komunikačnú platformu pre všetky subjekty zapájané do miestneho rozvoja, nielen občanov a podnikateľské subjekty.

V rámci modernizácie samosprávy mesto Banská Bystrica zriadilo už v roku 2013 službu iMesto zabezpečujúcu elektronickú komunikáciu obyvateľov so samosprávou. Hlavným zámerom týchto elektronických služieb mesta bolo uľahčenie a zrýchlenie komunikácie občanov s mestským úradom, ako aj zrýchlenie procesov zabezpečovaných pracovníkmi Mestského úradu. Dostupných pre elektronické podanie bolo 36 rôznych druhov žiadostí a zaregistrovaných bolo približne 400 aktívnych užívateľov. Avšak, elektronizáciou verejných služieb prostredníctvom portálu slovensko.sk, všetky elektronické služby mesta Banská Bystrica doň boli integrované a takto do určitej miery zjednotené na úrovni miestnych samospráv Slovenskej republiky.

Progresívne rozvíjajúcou formou participácie aktérov verejnej politiky je banskobystrický participatívny rozpočet. Riadi sa Štatútom participatívneho rozpočtu mesta Banská Bystrica. V minulosti mesto zapájalo obyvateľov do tvorby rozpočtu prostredníctvom verejného prerokovania. V súčasnosti je Banská Bystrica po Bratislave a Ružomberku tretím mestom, ktoré využíva nástroj participatívny rozpočet. Týmto spôsobom chcelo vedenie mesta docieľiť najmä zainteresovanie verejnosti do rozhodovania o použití finančných prostriedkov, zvýšenie transparentnosti, otvorenosti a efektívnosti fungovania mesta. Participatívny rozpočet by mal umožniť participáciu čo najväčšiemu počtu obyvateľov mesta. Zapojiť sa môže každý obyvateľ už od 15 rokov.

Priebeh participatívneho rozpočtu zahŕňa šesť krokov, a to vyhlásenie participatívneho rozpočtu pre príslušný rozpočtový rok, prvé diskusné fórum, podanie návrhov, kontrola

návrhov, druhé diskusné fórum a realizácia. Prehľad informácií o dosiaľ realizovaných ročníkoch participatívneho rozpočtu zobrazuje tabuľka 1.

V tabuľke 1 vidíme, že alokovaná suma predstavuje priemerne 20 000 Eur na jeden rok a podporené sú 4 projekty. Počet účastníkov hlasovania z roka na rok rastie, počet podaných projektov je premenlivý. Hlavnými oblasťami projektov sú kultúra, umenie, šport a zeleň. V poslednom roku k týmto témam pribudlo aktívne občianstvo, verejné priestory a vzdelávanie.

Tabuľka 1 Participatívny rozpočet v Banskej Bystrici v rokoch 2014 – 2017

	2014	2015	2016	2017
Alokovaná suma	19 713 €	19 343 €	19 343 €	30 000 €
Počet predložených projektov	31	17	12	18
Počet schválených projektov	4	5	4	6
Oblasti projektov	Kultúra, zeleň, šport, mládež	Kultúra, zeleň, mládež, história	Kultúra a umenie, zeleň, šport.	Aktívne občianstvo a komunitný rozvoj, kultúra a umenie, šport pre všetkých, zeleň v meste a verejné priestory, vzdelávanie
Počet hlasujúcich občanov	382	470	505	Dosiaľ nezverejnené

Zdroj: Vlastné spracovanie.

Každý predložený projekt musí korešpondovať aspoň s jednou zo stanovených priorít, musí byť pred podaním prekonzultovaný s predstaviteľmi občianskeho združenia, musí byť predložený na predpísanom formulári a následne prezentovaný na diskusnom fóre k projektom participatívneho rozpočtu. Na základe prezentácie projektov, ako aj informovaním sa o nich na internetovej stránke participatívneho rozpočtu sa občania môžu oboznámiť s predloženými projektmi. Následne môžu podľa sympatií za jednotlivé projekty hlasovať počas jedného mesiaca buď priamo na verejnom prezentovaní projektov alebo v kontaktnom centre Mestského úradu Banská Bystrica. Informácie o financovaných projektoch zvolených občanmi sa zvyčajne nachádzajú na internetových stránkach mesta Banská Bystrica a participatívneho rozpočtu, ako aj v Radničných novinách, ktoré vydáva ako informačného spravodajcu mesto Banská Bystrica.

Pre realizáciu projektov v roku 2017 sa uskutočnilo v novembri 2016 prvé diskusné fórum, kde občania navrhli a schválili päť tematických oblastí a maximálnu výšku pokrytia nákladov na jeden projekt v sume 5 000 eur. Po podaní a kontrole návrhov boli jednotlivé projekty dostupné od 10. marca 2017 na internete v podobe brožúry, kde sa o projektových zámeroch mohli dočítať všetci záujemcovia. Obyvatelia si mohli vybrať spomedzi osemnástich podaných návrhov. Koordinačná rada participatívneho rozpočtu zrealizovala dňa 23. 3. 2017 druhé diskusné fórum, kde boli predstavené jednotlivé projekty a bol uskutočnený zber aj prvých hlasovacích lístkov. Následne mohli všetci záujemcovia hlasovať za jednotlivé projekty do 13. apríla 2017, každý hlasujúci mohol odovzdať najviac štyri hlasy. V roku 2017 bude po rozhodnutí mesta podporených až 6 víťazných projektov, ktorými sú podujatie Banskobystrické šipy, t. j. organizácia lukostreleckých súťaží pre širokú verejnosť;

dobudovanie relax zóny pred obytnými blokmi na Internátnej 13 – 23; Ihrisko Mládežníci, t. j. projekt zameraný na vytvorenie bezpečnej a oddychovej zóny v lokalite ihriska Mládežnícka 31-41; podujatie Banskobystrické festivalové LETO zamerané na organizáciu kultúrnych podujatí, ktoré sa uskutočnia na území mesta od mája do augusta 2017; rekonštrukcia multifunkčného ihriska Aréna New Faces v mestskom parku a vybudovanie oddychovo-relaxačnej cyklozóny Tajovka [22].

Záver

Súčasný trend podpory zapojenia verejnosti do riešenia verejných problémov vychádza z princípov verejného vládnutia ako nového trendu v manažmente verejného sektora. Participácia aktérov verejnej politiky na verejnom dianí by mala byť súčasťou každej demokratickej spoločnosti a najzreteľnejšie je mapovateľná na lokálnej úrovni, teda na úrovni miestnych samospráv, ktorá je najbližšie k občanovi.

Vybraný príklad z podmienok mesta Banská Bystrica potvrdil snahu samosprávy implementovať okrem súčasných foriem participácie, najmä zákonných a tradičných foriem participácie, aj nové nástroje a formy, akými sú participatívne rozpočtovanie; mobilné aplikácie, FB stránka, diskusné elektronické fórum a pod.

Nedostatky je možné identifikovať v tom, že dosiaľ samospráva nehodnotí využitie uplatňovaných nástrojov participácie a nedisponuje dostatočnými dátami pre získanie spätnej väzby od ich užívateľov. Medzi slabé stránky môžeme zaradiť verejné zhromaždenia a diskusie, ktoré sú podľa počtu účastníkov veľmi málo pre občanov zaujímavé. Tento nedostatok môže byť spojený so spôsobom ich propagácie. Pokiaľ je táto zle nastavená a nedostatočne pokrýva všetky cieľové skupiny aktérov verejnej politiky, odráža sa to priamo na návštevnosti daných podujatí. Spravidla sú využívané len informácie publikované na internetovej stránke mesta a v Radničných novinách. Vhodné by bolo doplniť ich o adresné oslovenie aktérov, ktorých sa tieto podujatia týkajú, písomne do schránok alebo e-mailom.

Verejné pripomienkovanie a účasť na zasadnutiach mestského zastupiteľstva tiež nie sú využívané vo výraznej miere. Pripomienkovanie je skôr zaujímavým nástrojom pre občianske a organizačné združenia, ktoré reprezentujú názory väčšieho počtu ľudí. Rovnako málo využívanou možnosťou participácie je pripomienkovanie dokumentov na základe ich vzhliadnutia v kanceláriách mestského úradu. Pre zlepšenie tejto formy participácie by bolo vhodné publikovanie zdigitalizovanej formy všetkých pripomienkovaných dokumentov, a tak následné elektronické alebo písomné pripomienkovanie. Účasť na zastupiteľstve, aj keď je verejné, si vyžaduje od občanov čerpanie vlastnej dovolenky, vzhľadom na to, že sa spravidla koná počas doobedných hodín.

Zisťovanie názorov verejnosti formou dotazníkov a ankiet je využívané prevažne účelovo a v menej častých intervaloch, najmä v spojení s tvorbou programových dokumentov. Chýba však záujem mesta o priebežné zisťovanie spokojnosti s úrovňou poskytovaných služieb, riešením problémov či potrieb občanov a ostatných aktérov verejnej politiky.

V rámci elektronických foriem participácie je síce pozitívom interaktívna stránka mesta Banská Bystrica, ale problémom je jej neprehľadnosť a náročnosť na hľadanie požadovaných informácií, v rámci ktorej sa tak stráca aj význam diskusného fóra, či aplikácie odkaz pre starostu. V tejto oblasti preto odporúčame prepracovanie stránky z ohľadom na lepší užívateľský prístup, čím by sa zlepšila aj dostupnosť informácií a aj využívanie ostatných foriem a nástrojov elektronickej občianskej participácie.

Pozitívom je využívanie participatívneho rozpočtovania, ktoré sa teší pomerne veľkej obľube u občanov. Celý proces sa už niekoľko rokov postupne zdokonaľuje a ďalšie aktivity pre jeho zefektívnenie by boli príslušobom ešte väčšej zainteresovanosti občanov do verejného diania. Možnosť zlepšenia predstavuje zavedenie elektronického hlasovania za predkladané projekty, ako aj zavedenie systému kontroly verejnosti výsledkov realizovaných projektov.

Medzi silnú stránku môžeme zaradiť aj komunitné organizovanie zastrešené v komunitných centrách, ktoré podobne ako participatívne rozpočtovanie, má veľký úspech u občanov mesta. Ide o vhodné inšpirácie aj pre využitie v ostatných mestských častiach, resp. v tých, kde by na nich občania mali reálny záujem participovať a rozvíjať svoje komunitné zaangažovanie. Veríme, že aj keď v možnostiach občianskej participácie v Banskej Bystrici sme objavili viaceré úskalía, definovali sme aj silné stránky, ktoré môžu slúžiť ako podnety pre zlepšenie a poučenie sa pre iné mestá v Slovenskej republike.

Príspevok je súčasťou výstupov projektu KEGA - Marketing v regionálnom a miestnom rozvoji – tvorba vysokoškolských učebných materiálov v slovenskom, anglickom jazyku v tlačenej a elektronickej forme.

Zoznam použitej literatúry

1. ALFORD, J. 2002. Why do public sector clients co-produce? Towards a contingency theory. In: *Administration & Society*, roč. 34., 2002, č. 1, s. 32 – 56. ISSN 0095-3997.
2. ANDERSON, J. E. 1979. *Public Policy-Making*. New York : Holt, Rinehart and Winston. 200 s. ISBN 9780030449963.
3. BARÁT, J. et al. 2000. *Čítanka pre pokročilé neziskové organizácie*. Bratislava : Centrum prevencie a riešenia konfliktov, 2000. 307 s. ISBN 80-968095-3-9.
4. BIANCHI, G.; MIKOVÁ, K. 2000. Občania a verejné rozhodovanie. In: Ondrušek, D. a kolektív: *Čítanka pre pokročilé neziskové organizácie*. Bratislava: Centrum prevencie a riešenia konfliktov, s. 193 – 224. Dostupné na internete: http://www.cpf.sk/files/files/CITANKA_2.pdf; cit. 3. 8. 2016.
5. BÚTOROVÁ, Z., GYÁRFÁŠOVÁ, O. 2010. Občianska participácia: trendy, problémy, súvislosti. In: *Sociológia*, roč. 42, 2010, č. 5, s. 447-491. ISSN 0049 – 122.
6. EMERSON, K. et al. 2011. An Integrative Framework for Collaborative Governance. In : *Journal of Public Administration Research and Theory*. Roč. 22, 2012, č. 1. s. 1-29. ISSN 1053-1858.
7. GRAMBERGER, P. M. 2001. *Citizens as Partners. OECD Handbook on information, consultation and public participation in policy-making*. 108 s. Dostupné na internete: <http://www.internationalbudget.org/wp-content/uploads/Citizens-as-Partners-OECD-handbook.pdf>, cit. 3. 8. 2016.
8. JAVORSKÁ, A. 2013. Pojem „civitas“ v kontexte globalizovaného sveta 21. storočia. In: Špirko, D. et al. (eds.) *Filozofické a spoločensko-vedné aspekty občianstva v 21. storočí*. Nitra : Filozofická fakulta Univerzity Konštantína Filozfa v Nitre. s. 43-53. ISBN 978-80-558-0310-4.
9. KOVÁČOVÁ, N. 2014. *Politická participácia občanov v podmienkach SR*. Sládkovičovo : Vysoká škola Danubius, 2014. 164 s. ISBN 978-80-8167-022-0.
10. LINDBLOM, C. E. 1968. *The Policy Making Process*. New Jersey : Prentice Hall. 122 s.
11. MISTRÍK, E. et al. 2001. *Občan a občianstvo*. Veľký Biel : POPE PRINT, 2001. 321 s. ISBN 80-968626-6-9.
12. PIROŠÍK, V. 2004. Verejná kontrola a občianska participácia. In Pirošík, V., Sičáková, Beblavá, E. (Eds.) *Transparentná miestna samospráva*. Bratislava : Transparency International Slovensko. 87 – 98 s. ISBN 80-89041-80-9.
13. Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja na roku 2015 – 2023 mesta Banská Bystrica. 2015.
14. PESTOFF, V. 2009. Towards a paradigm of democratic participation: Citizen participation and co-production of personal social services in Sweden. In: *Annals of*

- Public and Cooperative Economics*, roč. 80, 2009, č. 2., s. 197 – 224. ISSN 1467-8292.
15. POPOOLA, O. O. 2016. Actors in Decision Making and Policy Process. In: *Global Journal of Interdisciplinary Social Sciences*, roč. 5, 2016, č. 1, s. 47-51, ISSN: 2319-8834.
  16. SCHELLONG, A. 2008. *Citizen relationship management*. Frankfurt: European University Studies, 2008. 242 s. ISBN 978-3-631-57844-5.
  17. SCHELLONG, A. 2009. (online). *CRM in the public sector – towards a conceptual research framework*. Národná konferencia o digitálnej vláde, r. 8, č. 89, s. 326 – 332. Dostupné na internete: <http://portal.acm.org> (cit. 13. 11. 2009).
  18. Štatút Rady primátora mesta Banská Bystrica pre mimovládne neziskové organizácie, 2011.
  19. Štatút Výborov v mestských častiach a Občianskych rád v meste Banská Bystrica, 2015.
  20. VIŠŇOVSKÝ, E. 2010. Občianska participácia ako problém kultúry. In: Plichtová, J. *Občianstvo, participácia a deliberizácia na Slovensku: teória a realita*. Bratislava : Veda, 2010. s. 45-82. ISBN 978-80-224-1173-8.
  21. http://www.banskabystrica.sk/?id_kat_for_menu=24341; cit. 3. 7. 2017.
  22. http://www.banskabystrica.sk/?program=51&module_action__0__id_ci=123785; cit. 7. 6. 2017.
  23. http://www.minv.sk/?ros_participacia, cit. 9.8.2016.
  24. http://mladez.centrumdobrovolnictva.sk/images/sprava_o_mladezi_final.pdf; cit. 3. 7. 2017.
  25. <http://mesto.banskabystrica.sk/komisie-mestskeho-zastupitelstva-.phtml?id3=29768>; cit. 3. 7. 2017.
  26. <https://www.odkazprestarostu.sk/banska-bystrica/statistiky>; cit. 3. 7. 2017.

Kontakt:

Ing. Katarína Vitálišová, PhD.

katarina.vitalisova@umb.sk

Katedra verejnej ekonomiky a regionálneho rozvoja

Ekonomická fakulta Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici

Tajovského 10,

975 90 Banská Bystrica